

A száz esztendeje született Dr. Balogh János

ökológus professzorra emlékezünk

1913. február 19-én, száz esztendeje született a kárpátaljai Máramaros megyében, a Nagybocksó, melletti Lonka nevű kis településen hazánk egyik legkiválóbb, nemzetközi szinten is ismert és elismert ökológusa, zoológusa, környezet- és természetvédője, rádiós és televíziós ismeretterjesztője, Dr. Balogh János akadémikus.

Szerencsésnek vallhatja magát az, aki még Balogh professzor életében találkozhatott az ő tanításaival, intelmeivel, örökérvényű szavaival, melyeket ma már sajnos csak a róla, a vele készült archív felvételek, ismeretterjesztő filmek s a felbecsülhetetlen értékű írott publikációi, könyvei őriznek. Kutatási eredményeinek zöme nem csak a saját korában, hanem napjainkban is használt, fontos tudományos mérőföldkőnek számít. Egész életét a természet védelmének, a „megsebzett bolygó” megmentésének szentelte, s fáradhatatlanul dolgozott azért, hogy a mindenkori döntéshozók, s mindannyiunk figyelmét felhívja az ügy fontosságára. Érdemeit talán csak megkapó szerénysége, emberi jellemének nagysága múlta felül.

Komoly, megpróbáltatásokkal teli életút volt az övé. Édesapját háborúban, édesanyját pedig spanyolnáthában elvesztő hadiárva hétévesen került anyai nagyszüleihez Túrkevére. Nagyapja református kántor volt, aki szerény lehetőségeihez mérten, igyekezett minden tőle telhetőt megtenni unokája rendes nevelése érdekében. A Túrkevéren töltött időszak igazi „csodavilág” volt a természet szépségeit szabadon felfedező, arra őszinte áhítattal rácsodálkozó gyermek számára. Az ott elterülő végtelen Ecseg-pusztá, a Hortobágy-Berettyó folyó élővilága szinte elvarázsolta a természet értékei iránt már akkor fogékony érdeklődésű ifjoncot. S mivel itt eszmélt, gyermeki emlékezete ehhez a helyhez kötődött, így Ecseg-pusztát élete végéig második szülőföldjeként emlegette. Saját bevallása szerint is innen nőttek gyökerei, sosem feledte, tisztelte, szerette ezt a tájat, s amikor csak ideje volt rá mindig vissza-visszatért hozzá. Sajnos nem sokáig élvezhette e csodás környezetet, a gondtalanságot. Nagyapja nem győzte anyagilag nevelését, s felfedezve az unokájában rejlő kiváló képességeket, hosszabb távú továbbtanulási megoldást keresett a gyermek számára. Csupán tízéves volt, amikor, mint kitűnően tanuló hadiárva, a budapesti Protestáns Országos Árvaházba került. Később innen vették fel aztán a neves Fasori Evangélikus Gimnáziumba is. Az árvaház puritán, de kemény rendje, a Fasori Gimnázium országos hírű szellemével párosulva nyolc olyan évet jelentett számára, amely egész életére döntő hatással volt, s már akkor megfogalmazódott benne, hogy életcélja az, hogy trópusi zoológus legyen.

Érettségi után a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára, a természetrajz-földrajz szakra jelentkezett. Hogy az anyagiakat biztosíthassa magának, sokáig dolgozott a Tolnai Világlapjának. Nem egészen négy évvel az érettségi bizonyítvány megszerzését követően az egyetemen már elnyerte a zoológia doktora címet. 1937-ben a Dr. Dudich Endre professzor vezette Állattrendszertani és Állatföldrajzi Tanszéken kezdte meg felfelé ívelő tevékenységét. Már ekkor kiválasztotta azt a két állatcsoportot, amelynek kutatása tartós szerelemmé alakult, élete végéig a pókokkal és a páncélosatkákkal foglalkozott legelmélyültebben. Előbb fizetés nélküli gyakornok, majd tanársegéd, később adjunktus lett. Pályáját, nemzedéke sok tagjához hasonlóan megzavarta a háború, de szerencsére nem törte meg. Hamarosan mint a Magyar Tudományos Akadémia kutatója dolgozott, s rövid kitérő után 1951-ben, tudományos kutatóként tért vissza a tanszékre. 1952-ben elnyerte a biológiai tudomány kandidátusa, majd két évre rá a biológiai tudomány doktora címet. 1965-től a MTA levelező tagja, a Talajzoológiai

Kutatócsoportjának vezetője, egyetemi tanár. 1973-ban lett az MTA rendes tagja. 1970 és 1973 között az MTA Biológiai Osztályának alelnöke, 1973-tól 1980-ig pedig az elnöke volt.

A már 50 éves professzor életében először 1963-ban válthatta valóra gyermekkori nagy álmát, s jutott el a trópusra (Afrikába), az UNESCO támogatásával, mint egy expedíció vezetője. A feladat, a még érintetlen őserdő, az ültetvények és a természetből kivont, leromlott területek talajának zoológiai összehasonlítása volt. Ez az alapfeladat később trópusi őserdők világszinten folyó talajzoológiai kutatásává bővült. A következő harminc évben 34 trópusi úton vett részt, az UNESCO, majd a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával. Az utolsón 87 évesen. A trópuson töltött idő együttesen hat évnél is többet tett ki életéből, mely időszak alatt sokszor mostoha körülmények között, rendkívül szűk költségvetésből kellett gazdálkodnia. 1963-1995 között Afrikába, Dél-Amerikába, Ázsiába, Új-Guineába, Ausztráliába, Óceániába és Új-Kaledóniába szervezett expedíciókat. Az expedíciók gyűjtött anyagának feldolgozásából publikációk százai jelentek meg, szerte a világon. Az anyagnak pótolhatatlan, egyúttal szomorú értéket ad, hogy egy része az azóta már teljesen kiirtott őserdőket képviseli. Expedíciói során a felelőtlenül pusztított trópusi esőerdőket vizsgálva felismerte az emberiséget is fenyegető veszélyt. Ettől kezdve ennek a kérdéskörnek szentelte életét. Minden lehetséges fórumot megragadott: könyvet írt, rádiós és televíziós sorozatokat szervezett és vezetett azért, hogy felhívja a politikusok és döntéshozók figyelmét felelőségük nagyságára és a tennivalókra. Nevéhez fűződnek olyan korszakalkotó ismeretterjesztő filmek, mint pl. A napsugár nyomában, A megsebzett bolygó, Érdekes szigetek vagy a Bioszféra expedíció. Már 1971-ben, elsők közt rámutatott a felmelegedés veszélyére, az erdők, vizek, a levegő védelmére. Előadásaival, beszélgetéseivel haláláig szót emelt a megsebzett bolygóért. Felismerte a tudományos népszerűsítés rendkívüli fontosságát, ezért elfogadta az iskolák előadásokra szóló felkéréseit is. Nagyszerű népművelő volt, a fiatalok is szerették lebilincselő, magával ragadó előadásmódját. S Balogh professzor is öbennük látta a reményt a jövő megmentésére. Természet iránti szeretete olthatatlan volt, s idős korában is ugyanazzal az őszinte csodálattal és tisztelettel fordult a legapróbb élőlény felé is, mint amely belső indíttatás egykor őt erre a gyönyörű pályára terelte. Meggyőződése volt, hogy csak a nemzeti, a helyi érdekek figyelembevétele, megerősítése óvhatja meg Földünket a pusztulástól.

Tevékenységét 1963-ban Kossuth-díjjal, 1993-ban Széchenyi díjjal, 1995-ben Akadémiai aranyéremmel, 2000-ben a Magyar Köztársaság Érdemrend közép keresztjével és a csillaggal, 2001-ben pedig Corvin lánccal ismerték el. A Túrkevétől Óceániáig jutó, a hadi árvából a Magyar Tudományos Akadémia biológiai osztályának elnökévé, nemzetközileg ismert tudóssá lett Balogh János 2002-ben, életének 90. évében hunyt el. Földi hamvai, szerény kívánsága szerint, nem az őt egyébként megillető budapesti akadémiai dízsírhelyben, hanem második szülőföldjén, a hőn szeretett Ecség-pusztá szívében, a Hortobágy-Berettyó folyó templom-zugi nagy meandere mentén, pihennek, mely helyen utólag Túrkeve városa és az Alföld Kutatásért Alapítvány állíttatott méltó emléket nemzetünk nagy Tudósának. Balogh professzor szellemisége, olyan pótolhatatlan erkölcsi „világítótorony”, melyet napjainkban is bárki példaként állíthat maga elé.

-Körömi Krisztina-